

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kunstide ja tehnoloogia õpetaja õppekava

Liina Laansalu

LAPITEHNIKA TÖÖVIHIKU KOOSTAMINE

III KOOLIASTMELE NING TÄISKASVANUTE HOBIÕPPEKS

Magistritöö

Juhendajad: Maret Lehis (MA)

Ave Matsin TÜ VKA rahvusliku tekstiili lektor (MA)

Viljandi 2024

RESÜMEE

Lapitehnika töövihiku koostamine III kooliastmele ning täiskasvanute hobiõppeks

Magistritöö eesmärk on koostada põhikooli kolmanda kooliastme õpilastele ja täiskasvanutele lapitehnika õpetamiseks juhenditega töövihik. Kuna mujal Euroopas on olnud lapitehnika ja lapitekid olulisema tähendusega kui Eestis, siis soovisin koostada töövihiku, mitte ainult eraldiseisvaid tööjuhendeid, et kajastada erinevaid ajaloolise taustaga tehnikaid ning täiendada seda vastavate illustratsioonide ning näidistega. Kuna antud tekstiilikunst on üpris vana ning algselt on kangastest detailid käsitsi õmmeldud, siis valitud tehnoloogiaid saab teostada ilma õmblusmasinata.

Eesti keeles on ilmunud küll mitmeid lapitehnikat tutvustavaid-õpetavaid raamatuid, kuid neis puudub pärandkultuuri osa. Soovin koostada õpieesmärkidega kooskõlastatud ning ekspertide ja õpilaste hinnanguid arvestavat tööjuhendite terviklikku kogu, mis innustaksid õpilasi oskusi omandama. Tööjuhendite koostamisel toetun tehnoloogia ainevaldkonna riiklikule õppekavale (PRÕK, lisa 7, 2011) ning jälgin põhimõtet, et õppematerjal oleks õppijatele arusaadav, jõukohane ja motiveeriv. Töövihik annab kindlasti võimaluse arendada funktsionaalse lugemise oskust ning on mõeldud käsitsi lapitehnika õmblemise õppimiseks. Ühtlasi toetab see tekstiiliajaloo valgustamist ning on lõimitud trükidisainiga.

Hetkel on õppematerjalina saadaval mitmesuguseid tõlke- kui ka kodumaiseid raamatuid, mis on rohkem orienteeritud taaskasutusele ja sisustustekstiilile. Läbi ajaloo prisma on meil vähe tehnikaid tutvustatud, rohkem on suunitlus puhtalt hobitegevusele. Seega käsitlen käesoleva magistritöö teoreetilises osas kahte erinevat, kuid omavahel tihedalt seotud teemat - trükitud puuvillakangast sitsi ja vanemaid käsitsi õmmeldavaid lapitöö tehnikaid.

Tegevusuuringu käigus koostan õppematerjalide kogu ning seejärel viin nende baasil läbi koolitunde ja hobiõpet täiskasvanutele. Toetudes õppematerjali katsetamise praktiseerimise kogemusele, kogun hinnangut ja tagasisidet ekspertidelt, kolleegidelt ja õpilastelt. Seejärel saan parandada ja täiustada tööjuhendeid.

Võtmesõnad: tööjuhendid, lapitehnika, III kooliastme käsitöö, käsitsi õmblemine, lapitehnika ajalugu, sooneutraalne õpe

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Lapitekkide ajalugu.....	6
1.1. Lapitekkide ajalugu Euroopas.....	6
1.2. Lapitekkide ajalugu Eestis.....	8
1.3. Mehed ja lapitehnika.....	10
2. Lapitehnikad ja trükikangad.....	14
2.1. Lapitehnika ja stiilid ajastute järgi.....	14
2.2. Levinuimad trükimustrid ja disainid 1780-1920.....	20
3. Lapitehnika õpetamine käsitöötundides.....	25
4. Õppematerjalide koostamine.....	27
4.1. Teoreetilised lähtekohad ja põhimõtted.....	27
4.2. Õppematerjali koostamise protseduur ja kirjeldus.....	28
5. Uurimuse meetodika ja korraldus.....	30
5.1. Meetodika valik ja kirjeldus.....	31
5.2. Uuringu protseduur õpilastega.....	32
5.2.1. Käsitöötunnid tütarlastega algupärase töövihiku järgi.....	32
5.2.2. Käsitöö tunnid tütarlastega parandatud töövihiku järgi.....	34
5.2.3. Käsitöötunnid noormeestega parandatud töövihiku järgi.....	35
5.3. Uuringuprotseduur ekspertidega.....	36
5.3.1. Käsitöö õpetajate intervjuurde tulemused.....	36
5.3.2. Hobiõmblejate intervjuurde tulemused.....	37
5.4. Uurimistöö tulemused.....	38
ARUTELU.....	39
Kasutatud materjalid ja kirjandus.....	42
Lisa 1. Levinumad ja tuntumad lapitehnikad.....	44
Lisa 2. Küsitlusleht õpilastele:.....	45
Lisa 3. Ekspertide tagasiside küsimustik- käsitöö õpetajad.....	46
Lisa 4. Hobiõmblejate tagasiside küsimustik.....	47
Lisa 5. Tegevusuuringust teavitamise leht lapsevanematele.....	48
Lisa 6. Lapitehnika töövihik III kooliastmele ja täiskasvanute hobiõppeks.....	48

Sissejuhatus

Lapitehnika on Euroopas ja Ameerikas pikkade traditsioonidega tekstiilikunst ning hinnatud käsitöö. Eestisse on lapitehnika jõudnud hiljem, kuid leidnud ja säilitanud olulise koha rahvariiete juures. Näiteks saab tuua Kihnu vardakotid ja lahttaskud või Muhu titemütsid. See käsitööliik levis meil 19. sajandi lõpul, kui hakati rohkem vabrikukangaid ostma. Kuna siis oli sisse toodud poekaup, siis vaatlen seda teemat Euroopas ja Ameerikas levinud trükidisainidega kõrvuti (Laansalu, 2014).

Antud magistritöös käsitlen teoreetilises osas kahte erinevat teemat: ajas muutunud trükitud sitsikangast ja lapitekke ning enam levinud tehnikaid. Mõlemad on olnud inspiratsiooniks ning lähteteemaks magistritöö praktilises teostuses koostamiseks töövihiku juhendeid. Uurimuslikus osas analüüsin ekspertide ja sihtgruppide hinnanguid ja tagasisidet. Viin tulemuste põhjal sisse parandusi ja täiendusi. Lõputöö praktilises osas tutvustan vanu traditsioonilisi käsitsi õblemise tehnikaid ning koostan juurde tööjuhendid, tuues näiteid ajaloost. Kuna selle tekstiilikunsti juhenditega raamatuid on välja antud koos õpetustega palju ning reeglina õmblusmasinaga õmmeldavaid, valisin õppematerjalide koostamiseks vanemad käsitööna valmivad tehnikad. Neid võiks olla võimalik kasutada koolides ja algajatel huvilistel iseseisvaks tööks ning õmblusmasinate vähesus või nende puudumine poleks takistav asjaolu.

Arvestades järgmisest õppeaastast kehtima hakkavat riikliku õppekava (PRÕK, 2023) suunitlust tehnoloogiavaldkonnas, oleks lapitehnika üks võimalikest sooneutraalsetest tekstiilitöödest. Siinkohal toon näitena väljavõtte III kooliastme käsitöö õppeaine kirjeldusest: III kooliastmes keskenduvad õpilased enam oma ideede loominguks väljendamisele ning töö teadlikule korraldamisele tootearendustsükli arvestades. Õppe käigus otsivad ja esitavad õpilased uusi ideid, hindavad neid kriitiliselt, kavandavad ja valmistavad funktsionaalseid esemeid enda võimetest ja huvidest lähtuvalt. Õpilastes kujuneb oskus arutleda tarbekunsti, käsitöö ja moe seoste ning käsitöö ja tekstiilitööstuse tähtsuse üle ajaloos ning tänapäeval (PRÕK, 2023). Siinkohal toon välja keskkonnasäästlikuse aspekti, kus saaks taaskasutada ja pikendada tekstiilide eluiga.

Ühtlasi valdkonnasiseseks lõiminguks III kooliastmes keskendutakse õppimise käigus rohkem erinevate materjalide ja tehnoloogiate sidumisele loominguks tööprotsessi käigus. Õpetuses järgitakse ideest teostuseni tsükli. Oluline on töö ajalise ja tehnoloogilise protsessi läbimine kavandamisest kuni töö esitlemiseni. Valdkonnasisese lõimingu aluseks on /.../ taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud ning õpitulemused, mille saavutamist toetavad ühisprojektid,

loovtööd, valdkonda siduvad multimateriaalsed tööd ja teised lõimingulised teemakäsitlused (PRÕK, 2023).

Lähtuvalt uuest õppeaastast rakenduvast täiustatud sooneutraalsest tehnoloogia õppekavast, pean oluliseks seda teemat uurida ja koostada õppematerjal kahest vaatenurgast:

1. Kajastada tekstiilidisaini muutumist läbi aja, lapitehnika arengut ning kasutust ajaloolisest ja semiootilisest aspektist, mis aitaks teadvustada seda käsitööliiki tehniliste ning traditsioonilisi võtete ja disaini näitel.
2. Koostada käsitsi valmistatavate võtetega tehnoloogilised juhendid lapitehnika kohta, viidates ja tutvustades valimi kultuurilis-ajaloolist tausta.

Koostatud tööjuhendid võiksid aidata õppijal äratada huvi lapitehnika kui väga vana tekstiili kunsti vastu, mille lahutamatuks osaks on sitsikangaste erinevad mustrid ja ajastute disainid. Valikus on erineva raskusastmega tehnoloogiate kirjeldused, mis võimaldavad iseseisva töö oskusi arendada, kuid ei pärsi loovust. Käesoleva töö probleemina püstitan suurenenud vajaduse tehnoloogia valdkonna õppematerjalide järele seoses uuendatud õppekavale üleminekuga (PRÕK, 2023). Arvestades, et koolides on tehnoloogia ja käsitöö tundides sooneutraalsuse põhimõttel segagrupid, siis on see sobiv ja jõukohane tegevus ka noormeestele.

Töö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud uurimisküsimused:

1. Milline on ekspertide, asjaarmastajate ja õpilaste hinnang õpiobjektile?
2. Kas ja milline on võimalik sobivus ja vajalikkus III kooliastme käsitöö tundides riikliku õppekava järgi?
3. Kas antud tööjuhendid võiksid suurendada või tekitada huvi lapitehnika vastu?
4. Millisel moel ja määral oleks vaja ekspertide hinnangul tööjuhendeid täiustada ja parandada?

Tegevuskava:

1. otsida ja võrrelda varasemalt välja antud vastavasisulist kirjandust;
2. koostada praktilise tööna lapitehnika käsitsi õmblemise tehnoloogiatega töövihik;
3. arvestada juhendite keelelise ja sisulise mõistetavusega;
4. kujundada juhendid visuaalselt sobivaks;
5. uurida ja analüüsida õppematerjali vajalikkust ja potentsiaalset kasutust sihtgrupi seas.

Sellest lähtuvalt on eesmärgiks lõputöö praktilise teostuse osa: käsitsi valmistatava lapitehnika tööjuhendite kogu valmistamine ning nende katsetamine tundides ja

hobiõmblejate seas. Arvestades tagasisidet õpilastelt ja ekspertidelt, teha tulemustest analüüs ning viia sisse muudatused ja täiendused.

1. Lapitekkide ajalugu

Inglise uurija Gillespie on kirjutanud: „Lapitehnika ajalugu üle maailma on rikas, lai ja erinev. See on täis müstikat. Keegi ei tea, millal oli tehtud esimene töö, kuigi on säilinud tuhandeid ajaloolisi tepinguid (kangaste nõelumise ja ühendamise võtted), siis nende valmistajatest ei teata enam midagi. Mõned vihjed on selle kohta, et kõige varasemad tepingud ulatuvad tagasi mitmeid tuhandeid aastaid enne Kristust ja põlvnevad Egiptusest. Üks näidis, mis pärineb 30 kuni 35 sajandit enne Kristust, leiti Egiptuse vaarao püramiidist. Teiste allikate väitel on teppimine arenenud välja Aasias, sest dekoratiivseid tepinguid tehti siidist Hiinas ja need pärinevad 770 aastat enne Kristust. Tepitud rõivaid kasutati sooja hoidmiseks ning oma kere kaitsmiseks sõjas. „Siidi Teelt“ avastati villasest riidest ja vildist tepitud saabas, on tehtud 750 kuni 860 aastat pärast Kristust. Vanimad säilitatud lapitehnikas seinavaiba tükid pärinevad 1395. aastast, tuntud „*The story of Tristan*“ nime all.“ (Gillespie, 2010, lk 11).

1.1. Lapitekkide ajalugu Euroopas

Võrreldes Eestiga, kus vanim säilinud lapitekk ERM-i kogu andmetel on pärit 19. saj algusest, tegeleti Euroopas, eriti Inglismaal, lapitehnikaga juba varem. „Lapitehnika ei olnud Euroopas nii kaugele küll arenenud kui Aasias ja Aafrikas, kasutati seda rõivastuses ja voodipesus ning kirikutseremooniade läbiviimisel“ (Eddy, 2005, lk 53). „400 aastat tagasi elasid Suurbritannia inimesed igapäevaelu tavarõivastega. Suurem osa riideid tehti villast, linast, siidist, niine- ja kanepikiust. Kõik need rõivad olid saadaval eri värvides. Kuigi Euroopa tekstiilitootjad olid osavad värvijad ja kudujad, siis neil puudus piisav oskus, et trükkida mustrit riidele“ (Long, 2005, lk 6). Igasugune tekstiilitööstus ja kaubavahetus oli rohkem arenenud ning sealt kättesaadavad India trükikangad olid kõikvõimaliku lapitöö, kaasa arvatud aplikatsioonitehnika jaoks suurepärased. „Läbi ajaloo on õmblejannad ja „nõelanaised“ olnud kuulsad oma kombega korjata ja säilitada kangatükke. Räbalakotid sisaldasid väljalõikamise jääke, vanade riiete tükke ning ka furnituure. Iga tükk oli rariteetne, kokkuhoitud ja sentimentaalse väärtusega ning pandi teisele ringile“ (Marsh, 2008, lk 111). Kuna tekstiil oli kõrges hinnas, siis kogutud tükkeidele anti uus väärtus ning tulemus sõltus

suuresti valmistaja oskustest. „Riidetükidest löid nõelujad keerulisi kompositsioone, millele pühendati palju aega ja energiat. Mõned valmistati voodikateteks, et kogu ilu näha oleks või siis spetsiaalsete sündmuste tähistamiseks. Mõned lapitööde tükid ja aplikatsioonid on ammu alustatud ning need viidi lõpuni alles järgmise põlvkonna poolt. Nii saab tekkide vanust määrata ainult kõige „noorema” kanga järgi. Paljud kangatükid märgivad ka sündmusi ja kuupäevi, mis lisavad veelgi tekile ajaloolist konteksti” (*ibid*, lk 111) Seega võib lapitekke pidada mitmes mõttes info kandjaks, teksti edastajaks. Kõigepealt selle põhjal, millest tekke valmistati, milliseid ja mis ajast pärit materjale kasutati, kas need olid uue kanga tükid või vana jäägid ning teisest küljest, mille puhul tekke valmistati – kas pragmaatilistel kaalutlustel (tekki oli vaja ja see valmistati kättesaadavast materjalist) või siis omas tekkide valmistamine ka semantilist tähendust (neid valmistati mingi teatud sündmuse jaoks).

Inglismaal liigitatakse lapitehnikat kaunite kunstide valdkonda, kuna sellega tegelesid jõukad naised, kel oli ligipääs kallitele kangastele, nagu siid, samet ja India päritoluga trükikangad. Lapitehnika ja teppimine oli ka keskklassi daamide seltskondlik ajaviide. Inglaste Ameerikasse emigreerumisega muutus õmblemine, eeskätt just lapitekkide valmistamine sotsiaalseks kogukondlikuks naiste tegevuseks - seal kogunesid naised nn mesitarudesse, et aidata perekondi, kes langesid vaesusesse kas haiguse, tulekahju või mingi muu traagilise sündmuse tõttu. Seal vahetati ka mustreid ja loodi lõpmatuid variante, millel on omad nimed küll tulenevalt piiblist või poliitikast (õitseage 1870-1930). Jõukamates kodudes õmmeldi kokku siidi ja sameti tükid mustritesse, samal ajal kui vaesemad inimesed kasutasid puuvilla ja lina. Inglismaa traditsiooni järgi pidi tüdrukul olema 12 lapitekki kaasavaraks ning kolmeteistkümnes tehti siis, kui ta abiellus - see oli kõige ilusam, tihti tikanditega kaunistatud ja südamekujuliste tepingutega (Wettre, 1995, lk 10). Samas ikka ja jälle peetakse lapitehnikat ka vaesusega seonduvaks, eriti Hollandis ja Rootsis. Kui lapitekk oli uus, kasutasid seda peremees ja ta proua. Kui need hakkasid ära kuluma, anti need teenijatele ja sulastele. Seejärel anti need kerjustele või hobustele peale. Selliseid tekke nimetati ka „vaeste või kerjuste katteks“. Õmmeldes erinevaid väikseid tükikesi omavahel kokku, saadi piisavalt suur tekk, isegi kui ei olnud küllalt raha materjali jaoks (*ibid*, lk 10). Ja sama allikas jätkab: „Lapitehnika ei olnud piisavalt ilus uhkete kodude jaoks“, puusepp Nils J. Perssoni sõnade järgi (*ibid*, lk 10). Sellest hoolimata on lapitehnika ja lapitekid tänapäeval ikkagi rohkem hinnas nn läänes kui meil, sest sealsed traditsioonid, tehnikad ja kangaste valik on läbi aegade olnud rikkalikum kui siin (Laansalu, 2013).

1.2. Lapitekkide ajalugu Eestis

Eestisse jõudis lapitehnika enamasti Rootsi kaudu (Tuubel, 2011) ning oli rohkem kasutusel saartel ja Lääne- Eestis, kus olid Rootsi asundused. Selline kahe kultuuri kattumise ala on olnud kahtlemata viljakas ning hõlmab kultuuri arengut laiemalt. Lisaks faktile, et eestlased võtsid üle nende jaoks uude lapitehnika, on ju teada, et kahe kultuuri segunemine toimus paljudes valdkondades. „Nood asundused moodustasid kultuurilise kakskeelsuse vööndi, mis tagas semiootilised kontaktid kahe maailma vahel“ (Lotman, 1999). Selle tunnistajaks on muutused eesti keeles, värvi- ja mustrikasutus tekstiilides jne. Enamjaolt rootslastega asustatud Naissaarele jõudis isegi Ameerika üks armastatumaid ja tuntumaid lapitehnika motiive “Baltimore star“. See on õdede Karin ja Elsa Bergi valmistatud lapitekk, mille mustri neile vend Ameerikast tõi (vt joonis 1).

Joonis 1. *Kourdumehed... 2013, lk 210*

Eesti talupojakultuuris, kus 19. saj. keskpaigani valmistati rõivaid peamiselt kodus enda kasvatatud ja töödeldud linasest ja villasest materjalist, ei olnud eriti võimalustki, et tekib kangastest ülejääke, mida siis saaks lapitehnikaks ära kasutada. Tekstiili valmistamine

oli äärmiselt töömahukas ja selle raske töö hinnaga valminud kangastesse suhtuti äärmiselt kokkuhoidlikult.

„Käsitööna valminud kangaid püüti võimalikult sirgete lõigetega rõivaiks kohandada ning seetõttu ei tekkinud kangajääke“ (Tuubel, 2011). See on ka ilmselt üheks põhjuseks, miks Eestis suhteliselt hilja hakati lapitehnikat viljelema. Lapitehnikas esemeid, peamiselt varda- ja tubakakotte ning lahttaskuid, hakati valmistama 19. saj keskpaigast. See tehnika laienes ja levis 19. saj lõpul, kui hakati rohkem vabrikukangaid ostma. Kuid ka siis suhtuti tekkide ja vaipade valmistamisse väga ökonoomselt. Meremeeste toodud kallid sitsikangad, millest põllesid ja pluuse õmmeldi, kasutati viimse ribani. Seetõttu on meie rahvakunstis lapitehnika värvikaimad leiud just saartelt (Muhust ja Kihnust). Sitsijäägid, mis olid nii kitsad, et õmmelda enam ei võimaldanud, lisati vöötuttidesse. Kasutati ära nii uue kanga jääke kui vanade rõivaste terveid tükke. Tehnikad täiustusid ja muutusid 20. saj algul, kui toimus murrang naiste käsitöös. „Eriti ulatuslikuks kujunes suurte trükkidena ilmunud käsitööväljaannete - ajakirjade, mustrilehtede, kaubakataloogide, reklaamilisade ja käsitööõpikute – kasutamine. Nii jõudsid need koos uue ajastu moesuundadena ka eesti talurahva käsitöödesse, kuid nüüd juba uutes seostes. Populaarseks sai uute oskuste omandamine käsitöökoolides ja kursustel, kus õpetasid esialgu suurelt osalt Soomest tulnud asjatundjad“ (Vunder, 2008, lk 416). Heaks näiteks on Eesti Rahva Muuseumi kogus olev tekk numbriga ERM 14202, mis pärit Kursi kihelkonnast, Laeva külast. Annetaja väitel on see ema tehtud, kes Soomes käsitööd õppinud ja selle eeskujul teki valmistanud. Eesti käsitöölised võtsid suure huviga uued tehnikad omaks ja rakendasid need ka ellu. ERM-is leiduvate tekkide valmistustehnikatest on enamlevinud nn vanaema lilleaed. See on Inglise lapitehnikakujund, kus kärjekujulistest motiividest õmmeldakse kokku nii tekid kui vaibad. Kõige vanem tekikatke numbriga ERM A 565:177, mille valmistamise ajaks on dateeritud 1800-1830 ja mis on pärit Hagerist, Rootsi külast, ongi valmistatud just selles tehnikas. Nii sellel tekil, kui mitmel teisel vanematüübilisel tekil on lappide servad ääristatud villase värvilise lõngaga, hilisemad vaibad on kaunistatud ka lihtsamate tikkimismotiividega. Täiesti tüüpiline näide on ERM A 564:1478, mille kuusnurksetel lappidel on lihtsad villase lõngaga kuue õielehega stiliseeritud lillemotiivid (Laansalu, 2013).

Hilisemate, 20. saj alguse lapitekkide seas on ka teistes tehnikates tekke - lihtsamaid ja keerukamaid ruudukombinatsioone. Huvitavaks erandiks on tehnika poolest Pihkva oblastis, Olga Koorti poolt annetatud ringikujulistest villastest lappidest kokku heegeldatud lapivaip numbriga C 53:18. See vaip on valmistatud umbkaudu 1890. aastal. Tehnika poolest on see täiesti erinev teistest museaalidest, sest erinevatest kangastest ümmargused villase kanga tükid

on ääristatud villastest lõngadest kinnissilmustega ja omavahel pinnaks kinnitatud. Tedaolevalt valmistanud kohalikud tüdrukud selliseid vaipu veimevakka. Eestis sellist kommet ei ole õnnestunud mul tuvastada, küll aga eelpool käsitletud Euroopa ajaloo peatükis on Inglismaal selline traditsioon olnud. Kuna Eestis olid väga hinnas kangastelgedel kootud kõikvõimalikud sõbakirjalised tekid ja põimevaibad, siis lapitekk veimevakas oleks ehk olnud vaesusele viitav, kuna paistab, et valdavalt on materjal siiski nõ teisel ringil (Laansalu, 2014).

Kui Euroopas oli lapitekkidel tihti tähendus ning neid saab vaadelda semantilisest aspektist - valmistati lapitekke ju isegi pulmadeks. Seda tehti sageli kogukondlikult, naised mitmekesi koos, siis Eestis on vaadeldaval ajajärgul olnud neil tekkidel ilmselt siiski peamiselt pragmaatiline taust. Tundub, et reeglina valmistati neid omaette kodus, kuid on teateid ka saartelt, kus raamil õmmeldi ja tepiti neid mitmekesi koos.

Eestis valmistati lapitekke ja –vaipu eelkõige kokkuhoiu eesmärgil nõ taaskasutuse võtmes (Laansalu, 2013).

1.3. Mehed ja lapitehnika

Antud peatükis tutvustan meeste panust ning tegutsemist selle tekstiilitehnikaga. Kogu suund nii koolides kui ka õppekavades tööõpetuses ja tehnoloogiaainetes hoiab joont soorollide ähmastamise, koguni kaotamise kurssi. Projektitööd tehnoloogia ainetes on laialt kasutatavad ning vabadus valida õpilastel käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogia tundide vahel jõustunud enamuse koolidest. Alates 2024/25 õppeaastast on käsitöö, tehnoloogia ja kodundus võrdses mahus nii poistele kui tüdrukutele, suurendades noormeeste võimalusi tekstiilitöid õppida.

Kuigi näputöö on naiste seas kandva traditsiooniga, on see pikka aega olnud ka meeste hobiks ja ajaveetmise võimaluseks. Veebiblogi History Blog teatab, et näiteks sõdurid ja meremehed on lapitekke õmmelnud ja teppinud, et aidata neil kokkupõrgete vahelist aega mööda saata ja langenud kaaslasid mälestada. Mehed näitavad üles nii disainivaistu kui ka käelist osavust, õmmeldes sõjaväe vormirõivaste tükke, tekke ja muid ära visatud kangatükke kaunisteks lapitekkideks. Need tekid annavad ülevaate sõjaväe elust ja loomingulise väljenduse vajadusest isegi sõja ajal. Tekid sisaldavad tekstiili näiteid Napoleoni sõdadest, Preisi konfliktidest ning Briti sõdadest Lõuna-Aafrikas ja Indias. Säilinud on selliseid tekke enim aastatest 1850-1900. Krimmi sõdade tekid on tumedamatest materjalidest ning Indiast pärinevad tekid värvilisemad (Druses, 2017).

Siinkohal tooksin näite ühest tuntuimast vastavateemalisest kunstnik Thomas Wood maalist aastast 1856 Reamees Thomas Walkeri portree - *Portrait of Private Thomas Walker* (vt joonis 2). Maal ja sellel olev sõdur on Inglismaal küllaltki tuntud, sest samal ajal külastas haiglat kuninganna Victoria. Thomas Walker olevat saanud Krimmi sõjas mürsu plahvatus tagajärjel peavigastuse. Oma taastumise ajal õmbleb ta käsitsi lapitekki. Maalilt on selgelt näha tehnika ja tekstiilmaterjali päritolu- voodi jalutsis on sõdurivorm koos rügemendi tähistega. Tekk koosneb villastest kolmnurksetest sõjaväevormi tükkidest, mis on käsitsi ühendatud.

Joonis 2. *Thomas Wood, Portrait of Private Thomas Walker, 1856. Royal College of Surgeons: RCSSC/P 228*

Varem tunti tekke kui "tervistavaid tekke", kuna arvati, et neid valmistasid peamiselt haiglates vigastustest paranenud sõdurid. Hilisemad uuringud näitavad, et siiski olid õmblejad tõenäoliselt tüdinud sõdurid, kes otsisid võimalust veeta aega ja hoida end probleemidest või sõjavangilaagrites viibivatest meestest eemal. Sõduritel pidi tõesti igav olema – mõned kõige keerulisemad näited sisaldavad kuni 25 000 kangatükki, mis on korjatud vanadest sõjaväevormidest ja leitud riidejääkidest (Daley, 2017) (vt joonis 3).

Joonis 3. Tundmatu autor. Valmistatud Indias 1860- 1870. Annette Gero kolleksioon.

Foto: Tim Connoly Shoot

Näide on tuua ka Eestist. Postimehes on ilmunud artikkel 25. mai 2019 Okupatsioonide muuseumilt, kus tutvustatakse Eesti päritolu lapitekki (vt joonis 4).

1945. aastal arreteerisid Nõukogude Liidu võimud Boris Bežanitski. Talle määrati kümme aastat vanglakaristust ja viis aastat asumist. Borisile pandi süüks, et ta oli Klooga koonduslaagri lähedal töötades olnud Saksa sõjaväe abiteenistuses. Sõja lõppedes astus Boris ülikooli, aga kursusekaaslase koputustöö tulemusel sai Borisi minevik avalikuks. Esimesest arreteerimisest pääses ta tänu hoiatustele, kuid pärast poolt aastat redus olemist tundis tungi õpinguid jätkata.

Loenguruumi asemel sattus Boris aga Mordva vangilaagrisse. Esialgu tegi ta kõledas ja inimväarikust alandavas keskkonnas füüsilisi töid, kuid siis sai ametisse laagri meditsiinipunktis. Borisist sai laibalahkaja. Öösiti käis ta barakkides kontrollimas, kes elab ja kes on surnud. Borisi ülesanne oli surnud ära vedada, surm vormistada ja surnute riietega tegeleda. Nii sõbrunes Boris rõivaste paranduse töökojas tegutsenud kaasvangidega ja seal

teiste töötamist jälgides meenus talle ema, kes armastas valmistada lapitekke. Boris otsustas proovida. Materjalina kasutas seda, mida oli saada.

Joonis 4. Boris Bežanitski valmistatud lapitekk. Foto: Andres Jalak

Ta mõtles välja kavandi ning hakkas sinelitest ja tekkidest pärit $3 \times 3,5$ cm lappidest tekki kokku õmblema. Hallid ja mustad lapid pärinevad enamasti Punaarmee sinelitelt, rohekad on Saksa sinelitelt, pruunikad Jaapani omadelt. Boris õmbles seda tekki vabadel hetkedel salaja üle kolme aasta ja 112 tükist koosnev käsitöötekk-vaip saigi valmis.

1954. aastal Boris vabanes ja tal õnnestus tekk kohvris Eestisse toimetada. Laagris alguse saanud meditsiinkarjääri jätkas Boris Eestis arstina.

Hetkeseisuga on arvatavasti kuulsaim meessoost lapitehnik Kaffee Fassett. Ta on ligi 50 aastat oma elust kudumisele, lapitehnikale ning kangamustrite disainimisele pühendanud. Ta propageerib seda käsitööd läbi oma töö, julgustades ka teisi leidmaks oma loovust. Kunstnik korraldab ülemaailmseid ringreise, pakkudes moeshow`sid, töötubasid, loenguid ja

muuseuminäitused. Ta on välja andnud üle 50 trükise ja raamatu oma disaini, õpetuste ja ideedega. Kaffee Fassett uurib ka mitmete maade ja rahvaste traditsioone ning inspireerub paljugi ka nendest (Colourful Life...).

2. Lapitehnikad ja trükikangad

Lapitehnika stiilid ja nendes kasutatav materjal on ajastute järgi olnud pidevas muutumises. Muutunud on ka moest sõltuvalt trükimustrite disainid. Vanemates tekkides on kasutatava materjali variatsioon olnud suurem, hiljem mustrid lihtsustusid ning tulemus jäi lakoonilisem. Kuna peamine materjal on olnud siiski trükitud sitsikangas, siis just sits ja selle mustrid määravad teki võimaliku dateeringu (Brackman, 1989).

Traditsiooniline ja nõ vanamoeline lapitehnika on valmistatud väikestest detailidest ning kirjust väikeseornamendilisest trükikangast. Seetõttu on ka töövihikus kasutatud näidised ja kangasoovitused kantud sellest disainiideest.

Siinkohal annan lühikese ülevaate lapitekkidest ja trükimustrite stiilidest, sest need on olnud üksteisega tihedalt seotud lapitöö tegemise hetkel saadaoleva materjaliga. Vaatluse all on Euroopa ja Ameerika moevoolud, sest need olid omavahel tihedalt kasvava väljarände ja tekstiilitööstuse arengust mõjutatud.

2.1. Lapitehnika ja stiilid ajastute järgi

Enne 1830. Euroopas valmistati tekke villastest kangastest, kuhu õmmeldi aplikatsiooni tehnikas India päritolu trükikangast väljalõigatud motiive lilledest, lehtedest, lindudest ning moodustati uusi mustreid teki keskpaika. Tekkide äärtel olid bordüürid. Need moodustati ridadest, mis koosnesid omakorda geomeetrilisteks kujunditeks lõigatud kangatükkidest. Levinuim kujund oli ruut, romb (teemant) ja kuusnurk.

Variantideks olid ka villasest ja siidist tekid kaunistatud tikanditega. Kasutati eelpistetega läbi nõelumist ehk teppimist. Lapitekk hakkas väljendama pere rikkust ja ühiskondlikku staatust (Audin, 2013; Trestain, 2012, lk 14-16).

Joonis 5. Voodikate. Autor Mary Parker. 1770. Victoria ja Alberti Muuseum

Väidetavalt valmistas selle teki Mary Parker Creditonist Inglismaalt oma abiellumiseks 1770. aastal. Siidid ja paelad, millest see on valmistatud, pärinevad umbes 1720. aastast kuni 1750. aastani. Tepitud välisäär on satiinist ja siidist. Lapitöö koosneb 2,5-tollistest ruutudest, mis sisaldavad vastanduvaid kolmnurki (vt joonis 5).

1830-1860. Võimalik, et populaarseim stiil sellel ajastul oli *Baltimore*'i tähed, eriti Ameerikas (vt lisa 1). See on aplikatsioonidega plokkidest koosnev lapitekk. Motiivideks olid lilled, laevad, loomad ja inimesed oma tavapärasel tegevuses. Ameerika tekkidel olid kujutatud ka isamaalised teemad. Aplikatsioone õmmeldi *Broderie Perse* tehnikaga, mis tähendab prantsuse keeles "pärsia tikandit". See on õmblemis- ja kaunistusmeetod, kus elemendid, nagu lilled või linnud, lõigatakse kangast ja nõelutakse tugevamale kangatükile, luues mingit stseeni või kujundust. See oli kõige populaarsem Euroopas 17. sajandil ja tõenäoliselt valmistati India eksootiliste mustritega puuvillast ja siidist (Trestain, 2012, lk 45-46) (vt joonis 6).

Joonis 6. *Mary Ann Kimberly voodikate 1820-1850. The Quilters Guild Museum (Inglismaa)*

Tekke tehti kingitusteks ja mälestusesemeteks maalt (Euroopast Ameerikasse) väljarändajatele, tähtsatele ühiskonnategelastele ning pulmadeks. Päris ühtset aplikatsiooni disaini polnudki, sest iga tekk oli „tegija nägu“. Traditsiooniks oli ristpistes tikkida aastaarve ning nimesid. Kauneimad tekid olid hoidmiseks ja säilitamiseks ning kasutati ainult külaliste tulekul. Traditsiooniks muutus punase-rohelise kombinatsioon. Sel perioodil tulid moodi ka valged tekid, mis olid dekoreeritud käsitsi valmistatud pitsidega ning tepingutega, et saavutada reljeefset pinda. Hakati kasutama ka värvikombinatsioone sinine- valge ja punane-valge (Audin, 2013; Trestain, 2012, lk 45-47).

1860-1880. Antud perioodi iseloomustavad just geomeetriliste kujundite mustrid kombineeritud kaartega. Sel ajal hakkas ajakirjades ilmuma õpetusi juhenditega. Aplikatsioon taandus ning õmblusmasina leiutamise ja kasutamisele võtmisega tehti seda juba masinal. See oli Victoria ajastu, kus majapidamises oli palju mööblit. Peale voodikatete õmmeldi mööblikatteid, linikuid ja kõikvõimalikku luksust demonstreerivat tekstiili- teekannu soojendajaid ja padjakatteid. Materjaliks oli india päritolu sits, samet ja siid. Sellised võimalused olid ainult rikkastel, mis demonstreeris otseselt jõukust ja staatus. Algab hullutehnika (*grazy quilt*-ing. keeles) võidukäik. See on korrapäratutest ja erinevatest kangastest alusriidele õmmeldud motiiv Anilliinvärvide tulekuga muutusid värvid erksamateks ning värvikontrastid suurenesid. Järjest rohkem hakati kaunistama lapitehnika

esemeid tikanditega. Väikesemustrilist sitsi hakati pidama odavaks. See muutuski odavamaks, sest läbimüügi huvides ei trükitud enam mitmevärvilisi ja keerukaid mustreid, disain lihtsustus. Trükikangas oli kohalikus tootmises, mitte ainult kallis importkaup. Sits sai kättesaadavaks ka keskklassile (Trestain, 2012, lk 73-74) (vt joonis 7).

Joonis 7. *Hullutehnikas sametist ja siidist tikanditega voodikate aastast 1877. Quilters Guild Museum*

1880-1910. Kangaste valik ja üldmulje muutusid tumedamaks, sest moes olevad toonid olid mustade, tumesinisete, sügavpunaste ja pruunide variatsioonid. Endiselt esinevad lapitehnikas väikesed geomeetrilised kujundid. Sellel perioodil saavutas hullutehnika hiilgeaja. Materjalidena eelistati erksates värvides siidi ja sametit, mida kaunistati ja täiustati tikitud lillebukettide, loomakeste, linnukeste, nimetähtede ja aastaarvudega. Esineb isegi tikitud portreesid, käsitsi maalitud lilli. Daamide ajaviide oli kokku õmmelda ja tikkida võimalikult edevaid ja luksuslikke voodikatteid (vt joonis 8).

Joonis 8. *Lapitöö sametite, siidide ja brokaadiga. Kaunistatud tikandite ja helmesega. 1860- 1900. Quilters Guild Museum*

Vastukaaluna kasutati ka lihtsaid ja kiiresti valmivaid tehnikaid. Tekke hakati vateerima puuvillaga (Audin, 2013; Trestain, 2012, lk 100-102) (vt joonis 9).

Joonis 9. *Tekikott. Valmistatud õdede Watsonite poolt palkmaja tehnikas kahevärvilisest puuvillasest trükikangast. 1860- 1900. Quilters Guild Museum*

1910-1935. Lapitehnika disain lihtsustub ning kangaste detailid muutuvad suuremateks. Põhimotiivideks on kolmnurgad, kuusnurgad ja ruudud. Tekstiilide mustrid on lihtsad, kahevärvilised (vt joonis 10). Ka plokid ja motiivid on kahevärvilised: must- valge, must- erekollane, punane- must, punane ja valge. 1920-1930 oli üks levinumaid tehnikaid jälle kuusnurkadest vanaema lilleaed. Ringles palju uusi mustreid ning taaselustati vanu traditsioonilisi tehnikaid. Paljud tegijad mõtlesid välja ja kombineerisid ise uusi variante, tekkisid unikaalsed disainid. Tekkide vateerimine muutus üldlevinuks. Taaselustus *Arts and Crafts movement* ja William Morrise stiilis kangad. Hakati hindama kaunimat kangadisaini. Sellest alates muutus lapitehnika nõ vanaaegseks. Kiirelt arenes tööstus, tehnika ja sellega koos elustiil. Toodeti valmis asju. Mööbli ja sisustustekstiili disain liikus moodsamas suunas. Huvid ja hobid uuenesid koos ajaga. (Audin, 2013; Trestain, 2012, lk 133-135).

Joonis 10. Valmistaja Mrs. S. M.Sykes. Ühevärviline ja trükitud puuvill. *Quilters Guild Museum*

2.2. Levinuimad trükimustrid ja disainid 1780-1920

1780-1815. Trükimustrite eeskuju võeti Indiast. Trükiti ja joonistati laiemapinnalist pika korduvusega suurte lillede ja viinapuuväätidega kompositsoone. Kontrastina on kõrvutatud väikesemustriliselt stiliseeritud lillekesi, lehekesi või ka geomeetrisi kujundeid. Laenati ka hiinapärase disaini motiive. Taustad on valged, tee värv, rohelised või ka šokolaadpruunid. Lisaks on taustu täpitatud või taimekestega kaunistatud. Levinumad värvid on kahes toonis sinine, roosa ja must, roosa ja oliiv, kollane ja must. Rohelist värvi saadi kollase üle trükkimisel indigoga (Audin, 2013; Trestain, 2012, lk.13-14) (vt joonis 11 ja 12).

Joonis 11. India mõjutustega varasemad näited Prantsusmaalt (Cliff, 2008, lk 90)

Joonis 12. Näited Prantsusmaalt 18. saj. lõpust (Cliff, 2008, lk 102)

1815- 1835. Lillemotiivid muutuvad väiksemateks ja paiknevad üksteisele lähestikku. Muster on geomeetriliselt väikesepinnaline, täppidega varjutatud, lainetav, diagonaalse paigutusega. Figuuridena tulevad kasutusele tulevärk ja merikarbid. Taustavärvid on valge, kahvatukollane ning uudsena vaseroheline ning magneesiumpruun. Trükivärvideks eelistati siniseid, erepunaseid, erinevad kollaseid ja roosat. Trükitehnikas kasutati silindertrükki ja pakutrükki ning mõlemat koos. Selle perioodi lõpuni oli puuvillane kangas veel prestiižne. Moes olid ka suured lillebuketid vaheldumisi triipudega. Selliseid mustreid kasutati linasel materjalil pigem voodikatete, kardinade jm sisustustekstiilina (Brackman, 2004) (vt joonis 13).

Joonis 13. Mustri ja värvi näidised 1820-1850 (Brackman, 2004, lk 33- 34)

1830- 1855. Antud periood kattub kohati eelmisega. Trükitud villane ja siidikangas on veel tähtis, kuid jääb lapitehnikas järjest harvemaks. Suurepinnalised mustrid on pärsia sinisega trükitud. Lille- ja lehemotiive kombineeritakse kõikvõimalike triipudega. Sel perioodil hakatakse kasutama ka heledamalt tumedamale toonile värvimist ja trükkimist ehk *ombre*-stiili (Trestain, 2012, lk 44- 45) (vt joonis 14).

Joonis 14. Mustri ja värvi näidised 1830-1860 (Brackman, 2004, lk 56- 57)

1855-1880. Trükikvaliteet ja mustrid ei ole kuigi rikkalikud. Juba traditsioonilisi mustreid tehti ümber ja kombineeriti. Neerumustrit kasutatakse igasugustes suurustes. Tähtsustused triibud ja ruudud. Punases tuli kasutusele klarett-veinipunane ning türgi punane kombinatsioonis sinisega (Nenadic, S; Tuckett, S., 2013). Roheline ja kollane värv on väga levinud. Lilla muutub klassikaliseks, harilikult kahes toonis või kombineeritult mustaga. Algab tehnika ja tööstuse areng, üksiti oskuste ja disaini allakäik. Kangas odavneb ning muutub kättesaadavaks ka vaesematele. Lapitekkide valmistamist sellisest materjaist hakati pidama halvaks maitseks (Trestain, 2012, lk 71-72) (vt joonis 15). Vastukaaluks hakati kasutama aniliinvärvidega töödeldud erksates ühevärvilistes toonides siidi, sametit ja satiini ning lapitehnika motiivideks olid geomeetriselised kujundid. Kaunistati tikanditega (Audin, 2013, lk 33).

Joonis 15. Mustri ja värvi näidised 1830-1900 (Brackman, 2004, lk. 74-75)

1880-1920. Sitsist oli saanud odav kangas kehva kvaliteediga. Trükidisain oli korduv varasemate motiividega. Moodi tulevad juugendlikud figuurid spordi- ja vaba aja teemadel. Lillede ja lehekeste kõrvale ja asemele ilmuvad ahvid, lipud ja saluudid. Eelistatakse piiratud värvipaletti, kus oli tihti ainult kaks värvi lisaks valgele. Populaarsed olid valge-punane, endiselt lillad toonid ja uus sünteetiline sinine. Sits kaotas prestiiži (Brackman, 2004; Trestain, 2012, lk 97- 99) (vt joonis 16).

Joonis 16. *Mustri ja värvi näidised (Brackman, 2004, lk 114- 115)*

1920-1940. Moes on kõik värvid, kui ühel pinnal kasutatakse ainult paari tooni korraga. Moodustuvad uued ebatraditsioonilised värvikombinatsioonid: sinine ja oranž, lilla ja kollane, roosa ja roheline. Kogu disain on lihtsustunud ning lille- ja lehekeste motiivid stiliseeritud. Palju kasutatakse ruute, ringe ja täppe. Traditsiooniline disain on asendunud abstraktse ja modernsega (Trestain, 2012, lk 132- 133) (vt joonis 17).

Joonis 17. Mustri ja värvi näidised (Brackman, 2008, lk 69- 80)

Loomulikult toodeti ja kasutati ka laias valikus ruudulisi kangaid, mille disain on aastate vältel olnud vähe muutuv. Reeglina pole need puhtalt puuvillased, vaid linase ja villa segud. Ruute ja triipe on nii peale trükituid, kui ka sisse kootud variantidena (vt joonis 18).

Joonis 18. Mustri ja värvi näidised 1790-1990 (Brackman, 2004, lk 97- 98)

3. Lapitehnika õpetamine käsitöötundides

Käsitöötundides keskendutakse eelkõige põhiliste töövõtete ja tehnoloogiate omandamisele ning juhendi järgi töötamise või abimaterjalide kasutamise oskuse arendamisele. Õmblemine, sealhulgas võimaliku valikuna lapitehnika, on praegu kehtiva õppekava alusel (PRÕK, lisa 7, 2011) 4.–9. klassi käsitöö tundides suunaga esemelis- tehnoloogilisele tööle. Käsitöötundides on tööjuhend hädavajalik. Tööjuhendid aitavad arendada iseseisvat töötamist, aga ka mitmekesistada õppetööd. Nii saab aktiveerida õpilasi iseseisvalt mõtlema, tööd tegema ja oma töö eest vastutama (Artla, 2007, lk 66-67). Iseseisva õppimise oskuse omandamiseks peavad õpilased aru saama, mida ja milleks nad õpivad ning kujundama endale jõukohaste eesmärkide püstitamisega positiivseid ootusi õpitava suhtes. Seega tuleb õpilasi suunata juba varakult püstitama eesmärke oma õppetegevusele (Krull, 2018, lk 340).

Igal aastal tehakse praktilisi töid, mis võimaldavad õpitud tehnikaid loovalt rakendada. Käsitöö ja kodunduse oluline õpitulemus on tunda rõõmu tehtud tööst. Õppeaine võimaldab ja toetab pärand- ja nüüdisaegsel tehnoloogial baseeruvaid teadmisi, oskusi ning väärtusi omandada (PRÕK, lisa 7, 2011). Teadvustatakse nüüdse ühiskonna mõtteviise, ideaale ja väärtusi. Õpikeskkond ning õppe korraldus aitavad mõista ümbritsevat esemelist maailma ning kultuuritraditsioonide ja tehnoloogilise maailma arengut. Õpitakse kasutama erinevaid tehnoloogilisi võtteid ning analüüsima tehnoloogilisi lahendusi. Ainevaldkonna õppeained soodustavad erinevates õppeainetes ja elusfäärides omandatud praktiliselt rakendada. Õpitakse mõistma ülesande lahendamisel või toote loomisel tekkivaid valikuid, leidma ning kombineerima erinevaid keskkonnahoidlikke teostusviise. Õpe toetab nähtuste ja toodete terviklikkuse tunnetamist ning ülesannete kompleksset lahendamist. Tundides uuritakse ning analüüsitakse nähtusi ja olukordi ning kasutatakse erinevaid teabeallikaid, ühendatakse loov mõttetöö ja käeline tegevus, mis on oluline inimese füsioloogilises ja vaimses arengus. Oskusi, teadmisi ja väärtushoiakuid omandatakse praktilistes tegevustes, teadvustades tööd kui inimesele eriomast tegevust. Õppes genereeritakse ideid, kavandatakse, modelleeritakse ja valmistatakse esemeid/tooteid ning õpitakse neid esitlema. Ülesannete ja ühiste aruteludega õpitakse märkama esemete disaini funktsionaalsust ning seoseid kunstiloomingu ja kultuuritaustaga. Õpetus arendab töö- ja koostööoskusi, kriitilist mõtlemist ning analüüsi- ja hindamisoskusi. Erinevate rakenduslikku laadi tegevuste analüüsimine aitab õpilastel teha otsuseid kutsevalikul ning leida endale meeldivaid ja pingeid maandavaid hobisid (PRÕK, lisa 7, 2011).

Varasemalt on käsitööõpikutes kajastatud lapitehnikat 1997. aasta väljaandes Käsitöö 9. klassile, autoriteks A. Hein, L. Kiviloo, A. Linnas, K. Malmstein. Raamatus on 4. peatükk pühendatud lapitehnikale. Variandid on käsitsi valmistatavad ning masinaga õmmeldavad. Sissejuhatusena on kirjeldatud ajaloolist tausta, lapitööde liike, materjale ning töövahendeid. Samas peatükis on kavandamine ja tööks ettevalmistus. Tutvustatud on käsitsi õblemist hullutehnika näitel ning geomeetriliste kujunditega kartongi ümber õmmeldavaid tehnikaid. Masinal õmmeldavatest tehnoloogiatest on pakutud palkmaja ning nn kiirmeetodite võimalustest kolmnurki, ruute ning nende kombineerimisvõimalusi. Eraldi on välja toodud ka lapitöö vateerimise ja teppimise õpetus. Selleks on tikkimine läbi kahe riidekihi, mille vahel on vatiin. Õpiku juurde kuulub ka töövihik samadelt autoritelt (Hein *et al.*, 1998). Töövihikus on 2 lehekülge ülesanneteks, kus saab harjutada plokküsteemi kujundamist ja õblemise järjekorda.

Ka praegu, aastal 2024, kasutatakse koolides valdavalt käsitöötunnis Anu Pingi 2003. aastal valminud õpikut Õblemine. Lapitöö õpetust ja tutvustust on viis lehekülge ning teostusvõimaluseks vaid masinaga õblemine. Tutvustatakse palkmajatehnikat, kiirkolmnurki ning ribadest kokku õmmeldud ning omakorda lahti lõigatud detailide kombineerimise variante (vt lisa 1). Teemaks on ka plokkide ühendamine ning lapitöö viimistlemine.

Eve Oro ja Gled- Airiin Saarso raamatut Lapitööd (2004), on Haridus- ja Teadusministeerium soovitanud kasutada koolides käsitöö õpetamisel lisamaterjalina. Õppematerjal on skeemide ning näidistega. Lisaks tehnikate ja stiilide käsitlemisele on juurde lisatud ka taustainformatsioon- ajalugu ning tehnoloogia erinevaid võimalusi. Tutvustatakse ka töövahendeid, materjale ning viimistlust. Käsitööõpetajatel on võimalik tundi valikuliselt tööjuhenditega toetada ja ka ennast täiendada. Samuti on see hobiõmblejatele väga heaks käsiraamatuks.

4. Õppematerjalide koostamine

Järgnevalt toon välja mõned üldised õppematerjali koostamise seisukohad ja põhimõtted. Püüdes valmistada tööjuhendite kogu, on lähtunud enamusest neist printsiipidest, arvestades teema spetsiifikat ning võimalikku vajadust selle järele. Antud on ülevaade õppematerjali koostamise protsessist.

4.1. Teoreetilised lähtekohad ja põhimõtted

Eelkõige koostatakse õppematerjale koolidele lähtuvalt vastavatest õppekavadest. Seetõttu on riiklikult sätestatud kvaliteedi tagamiseks kindlad nõuded (RT I, 29.03. 2016). Seega olen juhendite kogu koostamisel toetunud üldistele põhimõtetele:

1. Sobitumine riikliku õppekavaga ning teemakäsitluse loogiline struktuur.
2. Õppija isikliku arengu toetamine- võimalik õppija põhioskuste arendamine ja rakendamine igapäevaelus.
3. Õppematerjali sisu: info- faktiline ja tehniline täpsus põhiteemade ja mõistete määratlemisel.
4. Metodoloogiline lähenemine- teksti stiil ja juhiste esitamise süsteem õppimist toetavana.
5. Visuaalne kujundus- teksti graafiline esitus ning illustratsioonide kooskõla motivatsiooni ja esteetilist väärtust toetavana.

Õpilased hindavad õpikuid, mis on huvitavad, selged ja arusaadavad. Neid omadusi mõjutavad nii õpiku verbaalsed kui mitteverbaalsed komponendid, nagu tekstis esitatud praktilised näited või teksti selgitavad illustratsioonid. Õpikuteksti mõistmist mõjutavad teksti omaduste kõrval siiski ka teised tegurid, nagu näiteks õppijate varasemad teemakohased teadmised, tähelepanuvõime, oskus kasutada kognitiivseid strateegiaid, visualiseerimisvõime jm (Knecht, P., & Najvarová, V., 2010).

Didaktilised õppematerjalid on kujundatud nende tootja poolt ning võivad vastanduda semantilistele või funktsionaalsetele õppematerjalidele. See on õpetaja või koolitaja, kes peab avastama didaktilise potentsiaali funktsionaalses või semantilises õppes ning integreerima selle õppesituatsiooni. Õpetajal peaks olema võimalus õppematerjali kasutades teha otsuseid eesmärkide kohta ja kavandada tegevusi, et õpilased saaksid õppematerjaliga osaleda õppetegevuses. Kõige sagedamini on õppematerjalid koostatud organiseeritud järjekorras ja

ideaalis moodustab see sidusa ja läbimõeldud disaini õppimiseks. Selline õppematerjal võib toimida ka tugivormina (Hansen, T. I., & Gissel, S. T., 2017).

Praktilise tegevusega käsitöö tund vajab alati juhendeid. Veel parem, kui juhendid on kogumikus valikutena ning liiguvad kergematest ülesannetest raskemate juurde. Õpiku hõlbustav roll: säästab aega, annab õppetundidele suuna, juhib arutelu, hõlbustab kodutööde andmist, muudab õpetamise lihtsamaks, paremini organiseeritumaks ja mugavamaks (Hutchinson, T., Torres, E., 1994).

Koostatud õppematerjali ja juhendite kasutamisel saab õpetaja ise otsustada lähtuvalt õpilase vajadustest ning võimetest, millist raskusastet parasjagu kasutada. Töövihik on toetav valikuvõimalus koolis tundide mitmekesistamiseks.

4.2. Õppematerjali koostamise protseduur ja kirjeldus

Lapitehnika õpetamiseks koostasın tööjuhendite kogu, mis koosneb erinevate käsitsi õmmeldavate variantide valikust koos ajaloolist tausta tutvustava lühikese tekstiga. Valisin välja mõned üldtuntud ning mõned uuemad visuaalselt sarnased tehnikad. Semiootikat ja disaini silmas pidades on igale tehnikale toodud juurde näide ja tutvustus Euroopas ja Ameerikas säilitatavatest museaalidest. Sarnaseid näiteid on Eestist piiratult, sest lapitehnika jõudis meile suhteliselt hilja.

Teemakohast eestikeelset materjali on lapitehnika kohta ilmunud palju, kuid mitte eraldi käsitsi õmblemiseks ja pärand- kultuurilises võtmes. Erandiks on Ingrid Uus`i raamat Noppeid Kihnu näputööst, kus üks osa väljaandest on sitsiriide kasutusest ja lapitehnikast. Küsitlusel ilmses, et mitmed õpetajad on kasutanud sealseid juhendeid vardakoti õmblemiseks. Tööjuhendite koostamisel seadsin eesmärgiks kasutada võimalikult vähe õpetavat teksti, rõhutades pigem tehnoloogiat illustreerivat materjali. Seetõttu on abivahendeid tutvustav osa minimaalne ning võimalikku lõpptulemusi pakkuv info asub raamatusoovitustega lõpuosas.

Tööjuhendeid saab kasutada ükskõik millises järjekorras, kuna iga tehnika on teistest eraldiseisev. Õpetatud ja tutvustatud on tehnoloogiat. See võimaldab valminud detaili eraldi kaunistuselemendina kasutada või suurema töö puhul padjakatteks või tekikeseks käsitsi kokku õmmelda. Iga teema koosneb paaristeabest- ajalugu ja tutvustus ning juhend iseseisvaks tööks.

Lapitehnika tehnoloogia juhendite koostamise eesmärgid:

1. Koostada õppematerjal lapitehnika vastu huvi äratamiseks ning valgustada selle ajaloolist tausta.
2. Tehnoloogia võimaldab käsitsi õmblemist ega nõua õmblusmasinat.
3. Propageerida tekstiili taaskasutust.
4. Koolis saab arvestada õpilase individuaalsusega, valides raskusastme vastavalt õpilase või õpetaja poolt püstitatud eesmärkidele.
5. Õppematerjal võimaldab teha tööd iseseisvalt.
6. Valitud teema aitab toetada loomisrõõmu ja kultuuripädevust.
7. Võimalus kasutada koolis segarühmades.

Töövihik on koostatud sooviga anda edasi õpetusi käsitsi teostavate tehnikate kohta läbi ajaloo prisma. Ideeliselt võiks see tekitada huvi või motiveerida õppijaid teostama oma lapitöö lugu. Olen püüdnud paigutada võimalikult vähe teksti ning rohkelt illustratiivset materjali valmistamise protsessi ja etappide kohta. Vältisin jooniseid ning valisin näitlikud pildid, mis aitavad mõista kanga paremat ja pahemat poolt. Nii saab õppija paremini võrrelda enda valmistatud tulemit töövihiku näidisega.

Tööjuhendite kogum algab autori eessõnaga, mis juhib tähelepanu lapitehnika olemusele ja tähtsusele ajaloolises ning kultuurilises võtmes. Töövahenditest ja materjalidest on antud väike ülevaade, sest palju on saadaval kirjandust, milles on juba rohkelt kajastatud antud teemat. Vältisin ketasnuge ning lõikematte teadlikult, kuna paljudes koolides neid ei ole ning käsitöö huvilised ei pea nende puudumisel loobuma oma esimestest katsetustest.

Traditsioonilise paberi peale õmblemise olen välja vahetanud tugevdatud ja vateeritud liimiriide kasutamise vastu, sest siis ei pea detaili tugimaterjali pärast eemaldama. Nii on töö efektiivsem ning tulemus kiiremini saavutatav. Peale juhendeid on esitletud mõned lehed sitsikangaste mustriäidistega, mis aitavad luua visuaalset ettekujutust ja mõjutada disaini tunnetust. Õppematerjali lõppu on lisatud mõned šabloonide variandid ning täiendavalt raamatusoovitused. Välja on toodud ka tööjuhendite koostamisel abimaterjalina kasutatud kirjandus.

Tööjuhendite liigitus:

Mosaiik- kuusnurgad ehk *vanaema lilleaed*. Kokku tehnikatest varianti, millest esimene neist on kõige traditsioonilisem. Järgmised kolm on rohkem aega nõudvamad, kuid kahepoolsed. Need variandid ei vaja voodririidet või tagumise poole töötlust.

Mosaiik- rombid. Mõningates variatsioonides ja erinevates allikates nimetatakse neid ka teemantiteks. Mosaiigina võimaldab romb kõige rohkem erinevaid tulemusi ja mustreid

kokku õmmelda. Kolme rombi kokku õmblemisel saadav kuusnurk on tuntud *beebiploki* nime all. Õige värvilahendusega saab isegi ruumilist illusiooni tekitada.

Mosaik- merekarp. Kaarega motiiv, mille üksteise peale ja kõrvale ladustades saab kombineerida huvitavaid pindu. Pakun välja kahte erinevat paigutust.

Hullutehnika. Korrapäratutest ja erinevatest kangastest alusriidele õmmeldud motiiv.

Palkmaja. Palkmaja tehnika variant, mis on käsitsi õmmeldav alusriidele.

Katedraali aken. Voltimise ja tagasimurdmise teel saavutatav kahepoolne muster, kus on vaja käsitsi pistetega kinnitada voldi ääri, saavutamaks omavahelisel kokku õmblemisel uue mustri.

5. Uurimuse metoodika ja korraldus

Õppematerjali kvaliteedi hindamiseks viisin läbi tegevusuuringu, soovides saada tagasisidet õpilastelt, käsitööõpetajatelt ja lapitehnikast huvitatud asjaarmastajatelt. Edasi toon välja uurimuse eesmärgi ja uurimisküsimused, põhjendan metoodika valikut, kirjeldan valimi moodustamist, uuringu mõõtevahendeid ja selle läbiviimise protseduuri.

Antud magistritöö probleemipüstituseks on suurenenud vajadus käsitsi õmmeldava lapitehnika õpetamiseks sobivate tööjuhendite järele, mis oleksid pärandkultuurilise taustaga. Samas arendaksid käelist osavust, loomingulist rõõmu ja iseseisva töö oskusi. Käesoleva töö eesmärk on koostada lapitehnika ajalugu, disaini ja tehnoloogia õpetamiseks juhendid nii III kooliastme käsitöötundidesse kui ka hobiharrastajate tarbeks.

Töö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud uurimisküsimused:

1. Milline on ekspertide, asjaarmastajate ja õpilaste hinnang õpiobjektile?
2. Kas õpiobjektil on potentsiaalne sobivus ja vajalikkus III kooliastme käsitöö tundides riikliku õppekava järgi (sh segarühmades)?
3. Milline on õppematerjali keeleline ja sisuline mõistetavus?
4. Kas visuaalne kujundus toetab mõistmist ja arusaamist?
5. Kas antud tööjuhendid võiksid suurendada või tekitada huvi lapitehnika vastu?
6. Millisel moel ja määral oleks vaja ekspertide hinnangul tööjuhendeid täiustada ja parandada?

5.1. Metoodika valik ja kirjeldus

Koostatud tööjuhendite kohta arvamuse ja tagasiside saamiseks kasutasin kvalitatiivse uurimuse meetodit, andes seda hinnata nii õpilastele, käsitööõpetajatest ekspertidele kui ka asjaarmastajatest hobiõmblejatele. Lähtun selleks tegevusuuringu etappidest, mille süstematiseerin Erika Löfströmi Tegevusuuringu käsiraamatu järgi. Tegevusuuringut eristab teistest uurimisviisidest selle kohene praktiline rakendatavus. Praktikust uurijale ongi rakendamine teatud mõttes tulemus, otsides oma tegevusele kinnitust (Löfström, 2011). Töötades Mustvee Koolis käsitööõpetajana, keskendun oma aine kontekstile ja käesolevale praktikale. Tegevusuuringu tõttu saan õpilaste arvamust, teksti ja tehnoloogia mõistmist koolis käsitöötundi andes ise jälgida, seega liigitub antud sihtgrupp mugavusvalimi alla.

Uuringuprotsess on loomult tsükliline ning koosneb planeerimise, tegutsemise, vaatlemise ja analüüsimise etappidest. Oluline on erinevad seisukohad ja saadud kogemused. Tsükli oluliseks osaks on see, mida üks või teine kogemus andis, mida sellest on õppida ja kuidas seda saab tegevusvaldkonna arendamisel kasutada (Löfström, 2011).

Antud protsessis on tegevusuuringu etapid jaotatud järgmiselt:

1. Olukorra kaardistamine ja tegevuskava koostamine.
2. Esialgse õppematerjali koostamine.
3. Õppematerjaliga tundide läbiviimine ja vaatlus.
4. Ekspertgrupeerile ja hobiõmblejatele tööjuhendite edastamine tagasisidestamiseks.
5. Andmete kogumine küsimustike ja intervjuude põhjal.
6. Saadud tagasiside analüüs.
7. Paranduste sisseviimine ettepanekute alusel.
8. Järeldused.

Tegevusuuringu usaldusväärsuseks peab läbiviidavasse uuringusse suhtuma kriitiliselt. Seda suurendab triangulatsioon (ing. k. *triangulation*), ehk kasutatakse ühe uurimisobjekti puhul erinevaid andmete kogumise meetodeid, nt intervjuud, vaatlust ja küsimustikku (Löfström, 2011). Seega uurin arvamust kolmelt sihtrühmalt. Oma uurimustöös kasutasin mõõtevahendiks õpilaste jälgimist ja õpilaste tagasiside ankeeti ning ekspertide ja hobiõmblejate intervjuuerimist.

Õpilaste grupi puhul kasutan vahetut võimalust peale õppematerjalidega töötamist täita ankeet küsimustikuga, et oleks operatiivne tagasiside. Õpilasi on eelnevalt teavitatud ankeedi täitmise eesmärkidest ja see toimub vabatahtlikkuse alusel ning jääb anonüümseks.

Ekspertid kutsusin tagasisidestama kriteeriumipõhise valimi moodustamise alusel. Sellesse gruppi kuuluvad kvalifitseeritud käsitööõpetajad, kellel on vähemalt seitse aastat töökogemust oma erialal. Valimis on neli tegevõpetajat.

Teiseks ekspertide grupiks on hobiõmblejate valim- käsitööringides osalevat kuus täiskasvanut, kes on lihtsama lapitehnikaga tegelenud või muul moel teemast huvitunud vähemalt viis aastat. Kõiki osalejaid olen teavitanud uurimistöö eesmärkidest, anonüümsusest ja vabatahtlikkusest.

Õpetajatest ekspertide ja täiskasvanud hobiõmblejatega viin läbi poolstruktureeritud intervjuu, lootes saada nii küsimustele vastuseid kommentaaridega (vt lisa 2 ja 3). Intervjuudeks küsin lindistamisluba ning tagan anonüümsuse. Mõlemale valimile on töölehed ja küsimustik tutvumiseks etteantud.

5.2. Uuringu protseduur õpilastega

Minu uuringu eesmärk oli katsetada lapitehnika tööjuhendeid III kooliastmele, et saaksin parandada puudujääke pärast nende praktilist kasutamist õpilastega koolitunnis. Soovisin ka arvamust kujunduse ning võimaliku motiveerimise osas, et kas antud õppematerjal on stimuleeriv ning ärgitaks huvi käsitöö vastu. Kuna tütarlaste ja noormeeste tööõpetuse tunnid toimuvad eraldi rühmades, siis on vaatlus läbi viidud ka eraldi tundidena. Tunnid viisin aasta jooksul läbi kolmel korral paaristundidena.

5.2.1. Käsitöötunnid tütarlastega algupärase töövihiku järgi

Selle versiooni järgi said õpilased tutvuda õppematerjaliga ning valida endale meelepärane ja huvipakkuv tehnika. Esimesed tunnid olid kahel järjestikusel nädalal (2 x 45 min). Valimi moodustasid kuus 8.-9. klassi tütarlast. Õpilased olid eelnevalt informeeritud eksperimendist, tagasiside kogumisest, selle anonüümsusest ning vabatahtlikkusest. Vaatlemise eesmärgil oli nende ülesandeks töötada iseseisvalt, et saaksin neid jälgida. Abi küsimise jätsime kokkuleppeliselt äärmise vajaduse jaoks.

Õpilasi köitis tööjuhendi kujundus ja rohke pildimaterjal, mis oli esitatud paarislehenä. Tütarlapsed uurisid esmajärjekorras töö etappe, kuid sissejuhatav ajaloolise taustaga tekst jäi tähelepanuta, pidin selleks neid suunama. Tööprotsessi hõlbustamiseks olid tunni alguseks valmis pandud šabloonid, liimiriie ja valik trükitud puuvillaseid kangaid. Detaile pidid nad välja lõikama ning liimiriidega tugevdama ise. Esimesel nädalal valisid kõik õpilased ainult kuusnurka ja rombi kujundid, pidades neid lihtsamateks (vt töövihik lk 10 ja 21). Ilmnes kohe,

et õmbelusvarude kinnitamisel tagumisele poolele, ei jälginud õpilased, et pisteid töö paremale poolele näha ei jääks. Selgitasin tunnis suuliselt üle, mil moel kinnitused tuleb teha ning viisin selle paranduse tööjuhendisse sisse. Paar õpilast jõudis mitu kuusnurka teha ning ka ühendada. Ühendamispiistete puhul paluti paar korda abi, kuid aidati ka üksteist. Järgneval nädalal valiti juba suurema huviga töölehti ja loeti ka ajalugu. Sel korral ka katsetati rombidest kuusnurka ehk *beebiplokki* (vt töövihik lk 18- 19) ning hullutehnikat (vt töövihik lk 29). Aitasin varspiste ja eelpiste meelde tuletamisega. Vahelduseks prooviti kombineerida kõigi õpilaste valmistatud plokke kokku. Viimase tunni lõpust kulus 10 minutit ankeedi täitmiseks.

Õpilaste tagasiside tööjuhenditele palusin hinnata Likerti skaalal 5-palli süsteemis (vt lisa 1):

- arusaadavus ja mõistetavus,
- jõukohasus,
- huvipakkuvus /atraktiivsus,
- motivatsioon,
- võimalik soov edaspidi antud töölehtede järgi koolitunde teha.

Tunnivaatluse ja küsitluse tulemuste analüüsil saan järeldada, et juhendite järgi omal valikul tehtav lapitöö on küllaltki jõukohane ja arusaadav. Päril iseseisvalt tööd ei tehtud ning vajati abi nii välja lõikamiseks kui ka õmblemiseks pistete meeldetuletamisel. Kuna enamik valisid kuusnurgad ehk *vanaema lilleaia* tehnika ning sellega tehnoloogiliselt lähedase *beebiploki*, ei tekkinud erilist segadust juhendite mõistmisel. Järgneva valikuid katsetades seletasin soovijatele suuliselt juhendi sisu üle. Seejärel enamik pidas juhendi teksti ja illustratsioone jõukohaseks. Ka kujundust peeti huvitavaks ja atraktiivseks (vt tabel 1).

Tabel 1. Tütarlaste käsitöö tunni hinnang esialgsetele tööjuhenditele (6 õpilast)

	5	4	3	2	1	
Ülesanne on arusaadav	xxx	xx	x			Ülesanne ei ole arusaadav
Jõukohane	xx	xxx	x			Ei ole jõukohane
Huvitav	xx	xx	xx			Ei ole huvitav
Kujundus meeldib	xxxx	xx				Kujundus ei meeldi
Motiveeriv	x	xxx	xx			Ei motiveeri
Kas kasutaksid edaspidi tööõp. tunnis?	xx	x	xxx			Ei kasutaks edaspidi tööõp. tunnis.

5.2.2. Käsitöö tunnid tütarlastega parandatud töövihiku järgi

Selles paaristunnis (2x45 min) said õpilased uuesti tutvuda õppematerjaliga ning proovisid juhendi abil läbi kaks erinevat volditud kuusnurga motiivi. Valimi moodustasid viis 8.- 9. klassi tütarlast. Kuna uus katse toimus pool aastat hiljem, mäletasid enamus neist eelmist, huvitusid rohkem ning töösse suhtuti pingevabamalt. Õpilastel oli võimalik vaadata kogu uuendatud versiooni töövihikust. Tunni algul läks osa aega kogu komplekti sirvimisele. Erilist huvi pakkusid neile trükitud kangaste näidised, mida varem ei olnud.

Seekord tuli šabloonide abil liimiriie ja detaili kangas ise välja lõigata. Selleks instrueerisin õpilasi enne tööle asumist. Juba ette teades volditud detailide keerukust, olin ise abis ning näitasin vajadusel võtteid ette, lastes neil siiski enne ise katsetada. Ühiselt arvati, et päris iseseisvalt nad selle tööga toime ei tuleks. Kordustegevuse puhul saadi abi juhendist ning siis hinnati seda ka mõistetavamaks. Tunni lõpust kulus 10 minutit ankeedi täitmiseks (vt lisa 1).

Võrreldes kahe katse tulemusi ning olles klassiruumis nii vaatleja kui uurija, märkasin suurenenud huvi. Võimalik, et see tuleneb eelnevast kokkupuutest teemaga ja täiustatud töövihiku paremast atraktiivsusest. Samas teisel katsel oligi ülesanne raskem, mis kajastus ka tabelis halvema arusaadavusega. Hea meel on tõdeda, et õpilased on teemaga huvitatud edaspidi tegelema (vt tabel 2).

Tabel 2. Tütarlaste käsitöö tunni hinnang parandatud ja täiendatud tööjuhenditele (5 õpilast)

	5	4	3	2	1
Ülesanne on arusaadav		x	xxxx		Ülesanne ei ole arusaadav
Jõukohane		xxx	xx		Ei ole jõukohane
Huvitav	x	xxx	x		Ei ole huvitav
Kujundus meeldib	xxx	xx			Kujundus ei meeldi
Motiveeriv	x	x	xxx		Ei motiveeri
Kas kasutaksid edaspidi tööõp. tunnis?	xx	xx	x		Ei kasutaks

5.2.3. Käsitöötunnid noormeestega parandatud töövihiku järgi

Selles paaristunnis (2x45 min) said õpilased tutvuda töövihiku kui õppematerjaliga ning proovisid juhendi abil valmistada kolmest rombist kokku kuusnurka ehk *beebiplokki* (vt töövihik lk 18 ja 19). 8. ja 9. klassi noormehed olid tehnoloogia tunni raames palutud minu antavasse käsitöö tundi. Sain korraldatud selle poiste ja tüdrukute grupi vahetuse tõttu. Olin eelnevalt neid oma tegevusuuringust teavitanud ning koju kaasa andnud vanemate nõusolekuks teavituselehe (vt lisa 4). Vanemad olid kõigil nõus, üks õpilane loobus ise.

Tunni alguses tegin teemasse ka täiendava sissejuhatuse, rääkides kuidas mehed lapitehnikat on teinud. Vaatluse põhjal saan öelda, et huvi ja motivatsiooni tõstmiseks aitas see kõvasti kaasa. Nägin, et õpilaste lähenemine tööülesandesse oli teadlik.

Arvestades, et noormeestel on vähem õmblemise kogemust, ei eeldanud ma neilt täielikku iseseisvust. Samuti olin eelnevalt välja lõiganud erinevatest kangastest rombide ning liimiriide juba külge triikinud. Õpilased said kahel lehel välja trükitud juhendid ning vaatlemiseks ja tutvumiseks töövihikud. Teise tunni lõpust kulus 10 minutit ankeedi täitmiseks (vt lisa 1).

Vaatluse, tunni läbiviimise ja tagasiside lehtede tulemuste paigutamisel tabelisse, ületas saadud tulemus minu ootusi. Noormehed said juhenditest kerge vaevaga aru ning see tundus olema neile igati jõukohane. Õmblema hakates paistis silma küll mõningane ebakindlus, kuid peale selgitusi saadi kiiresti tehnoloogiast aru ja abistati üksteist. Ette oli vaja näidata ka rombide ühendamist.

Töö jõudsid lõpuni viia neli õpilast, kes olid ühtlasi ka tunni ja teemaga rahul. Kahel õpilasel jäi töö pooleli ning kaks õpilast olid teistest tunduvalt aeglasemad. See situatsioon kajastub ka tööjuhendite hindamise tabelis (vt tabel 3). Võimalik, et õpilase tulemusest ja huvist on motivatsioon kas üpris kõrge või väga madal. Valdavalt on ülesannet hinnatud arusaadavaks ja jõukohaseks.

Tabel 3. Noormeeste käsitöö tunni hinnang tööjuhenditele (8 õpilast)

	5	4	3	2	1
Ülesanne on arusaadav	xxxxx	xxx			Ülesanne ei ole arusaadav
Jõukohane	xxxxx	x	xx		Ei ole jõukohane
Huvitav	xxxxx	xx		x	Ei ole huvitav

Kujundus meeldib	x	xxxxx	x	x	Kujundus ei meeldi	
Motiveeriv	xx	xxxx		x	x	Ei motiveeri
Kas kasutaksid edaspidi tööõp. tunnis?	xx	xxxx	xx			Ei kasutaks

5.3. Uuringuprotseduur ekspertidega

Käesolevas peatükis on kajastatud uuringut kahe ekspertgrupiga. Selleks on käsitöö õpetajad ja lapitehnikast huvitatud hobiõmblejad. Nimetan neid vastavalt tabelites EÕ ja EH (vt tabel 4 ja 5). Küsitluse viisin läbi 2023. aasta kevadel. Vastajatele on antud magistritöös tagatud anonüümsus.

5.3.1. Käsitöö õpetajate intervjuurde tulemused

Kriteeriumipõhises õpetajate valimis oli nõus vabatahtlikult osalema neli eksperti, omades erialast kvalifikatsiooni ja vähemalt 7 aastat töökogemust (vt tabel 4). Intervjuuks on koostatud 17 poolstruktureeritud küsimust (vt lisa 2).

Tabel 4. Õpetajatest valimi eksperdid- EÕ

EÕ 1. Käsitöö ja kodunduse õpetaja	II ja III kooliaste	8 aastat töökogemust	BA
EÕ 2. Käsitöö ja kodunduse õpetaja	II ja III kooliaste	24 aastat töökogemust	MA
EÕ 3. Käsitöö- ja kunstiõpetaja	II ja III kooliaste	15 aastat töökogemust	BA
EÕ 4. Käsitöö- ja kunstiõpetaja	II ja III kooliaste ja gümnaasium	12 aastat töökogemust	MA

Esimese versiooni töölehtedest andsin tutvumiseks aprilli alguses ning intervjuud viisin läbi kolm nädalat hiljem. Õpetajad vaatlesid selle aja jooksul tööjuhendeid ning neil oli võimalus tutvuda küsimustikuga. Vastustest ilmnes, et kõik õpetajad on mingil perioodil tundides käsitlenud lapitehnikat. Nimetati variante tööproovidest vardakotini ning on kasutatud selleks tööjuhendeid saadaolevast kirjandusest. Minu tehtud juhendeid hinnati arusaadavaks ning leiti, et erinev raskusaste annaks võimalusi ka edasijõudnuile. Ekspertide

soovitusel lisasin juurde pildimaterjali ning muutsin kujunduse tausta rahulikumaks ning kirjastiili kergemini loetavaks.

Hea vastuvõtu said ajaloolise taustaga näited. Mainiti ära ka taaskasutuse faktorit. Õpetajad hindasid osa tehnikaid täiesti võimalikuks iseseisvaks töötamiseks, kui on eelnevalt selgitatud liimiriide dubleerimist kangale. Neljast õpetajast kolm pidas tõenäoliseks kasutada neid juhendeid oma tundides, kuid pidasid sobilikumaks käsitööringi jaoks.

5.3.2. Hobiõmblejate intervjuurde tulemused

Peale õpetajatest ekspertide parandusettepanekute töövihikusse sisse viimist, said hobiõmblejad täiskomplekti tööjuhendeid ning kaks nädalat nendega tutvumiseks (vt lisa 3). Selleks ajaks olin kujunduses muudatusi teinud ning lihtsustanud sõnastust. Samuti kärpisin ka ajaloolise teabe osakaalu, et kogu materjal ühe tehnika kohta mahuks kahele A4 formaadis leheküljele.

Hobiõmblejatest ekspertide valim on välja toodud tabelina (vt tabel 5).

Tabel 5. Hobiõmblejatest valimi eksperdid- EH

EH 1. vanus 41	lapitehnikast huvitunud ja tegelenud	14 aastat
EH 2. vanus 55		12 aastat
EH 3. vanus 56		10 aastat
EH 4. vanus 54		8 aastat
EH 5. vanus 45		10 aastat
EH 6. vanus 67		25 aastat

Intervjuude põhjal saadud tagasiside tulemused olid väga sarnased. Kõigile küsitlenule meeldis töövihik väga. Seda eelkõige kujunduse ning rohkete tööetappide illustreerimise poolest. Vastanud leidsid materjalist variatsioone, mida nad ei teadnud ning olid motiveeritud järgi proovima. Tööjuhendeid olid kõik varem kasutanud ning minu koostatuid hinnati arusaadavaks ja jõukohaseks. Ettepanekuna soovitati valmis töid näidisteks ning veel rohkem ajaloolist taustainfot. Märgiti positiivse noodina väikesemustriliste kangaste näidiste esitlust, mis väidetavalt aitaks ja suunaks disainitunnetust.

5.4. Uurimistöö tulemused

Käesolevas peatükis annan ülevaate magistritöö raames tehtud tegevusuuringu tulemustest. Vaatluste, arvamuste, intervjuude ja hinnangute põhjal saan väita, et õpilastelt ja ekspertidelt oli tagasiside üldjuhul positiivne. Tööjuhendid pakkusid kõigile uuringugruppidele huvi ning näen võimalikku kasutusvajadust nimetatud sihtgruppides edaspidigi. Valminud materjal lapitöö teemal leidis õpetajate poolt toetust riikliku õppekava raames õmblemise õpetamisel, sest tihti ei jagu klassis õmblusmasinaid ning õpilased peavad järjekorras tegevusetult ootama. Nähti ka võimalust lisatöoks erivajadustega lastele ning loovtöö või projektõppe raames kasutada. Sobilikuks arvati rakendust noormeeste käsitöö tundides.

Keelelise ja sisulise mõistetavuse plussina toodi välja vähest teksti ja rohket pildimaterjali. Mõlemad ekspertgrupid pidasid huvitavaks ja kasulikuks infoks ajaloo konteksti, samas kui õpilasi see üldjuhul eriti ei kõnetanud. Huvitav vastandumine tekkis ka visuaalse kujunduse poole pealt. Kui õpetajad pidasid kujundust kirjuks ja väsitavaks, siis õpilastele ja hobiõmblejate see just meeldis ning nad leidsid selle atraktiivse olevat.

Õpetajate soovitusel vahetasin välja esialgse kirjastiili, et teksti oleks lihtsam jälgida. Neilt tuli ka ettepanek lisada šabloonid. Täiustamiseks tuli ühelt õpetajalt soovitus lisada eesti lapitehnikat, kuid see oleks liiga mahukas ja minu visioonist väljas. Päril algne plaan oligi Hiiumaa näiteid ja paralleele tuua, kuid materjale valides ja kokku pannes mõistsin, et selline kitsendus saab piiravaks. Tunti puudust näidistest valmis töödena, kuid ka see poleks ajapuuduse tõttu võimalik. Huvi tekitamise koha pealt arvati enamasti, et võib mõjuda motiveerivalt.

Parandusi olen sisse viinud jooksvalt tihendades pildimaterjali ja kujundust, kärpinud teksti ning muutnud sõnastust. Lõplik variant töövihikust on oluliselt erinev võrreldes esialgsega. Siinkohal aitas mind ka veebidisainer.

Järeldusena saan öelda, et antud tööjuhendite kõige suurem huvigrupp võiks olla hobiõmblejad. Nähtavasti suurema huvi ja kogemuse baasil on neile selline materjal stimuleeriv koos kultuurilise- ajaloolise taustaga.

ARUTELU

Käesoleva uurimustöö tulemina valmis käsitsi lapitehnika õmblemise tööjuhendite kogum ehk töövihik Lapi lood. Eesmärk oli valmistada abimaterjal III kooliastme käsitöötundideks, käsitööringidele ning hobiõmblejatele. Mõtestatud disaini ja loovuse koha pealt toetab see tekstiilajaloo valgustamist ning on lõimitud trükidisaini ajalooaga.

Kasutasin oma magistritöö õppematerjalide koostamise toetamiseks tegevusuuringut, kus viisin valikuvõimalusi pakkuvate tööjuhenditega läbi koolitunde. Eesmärk oli katsetada ja täiustada õppematerjali ning välja selgitada, kuivõrd on võimalik nendega ka iseseisvalt töötada. Samavõrd püüdsin selgitada, kas ajalooline taust ning kujundus tõstavad huvi ja motiveerivad õppijat antud käsitöö liigiga tegelema ja tõstavad teadlikkust. Andmeid kogusin vaatluse, ankeetide ja poolstruktureeritud intervjuude abil. Õppematerjali kasutasin Mustvee Kooli 8.-9. klassi tütarlaste ja noormeeste käsitöötundides. Täiskomplekti andsin hinnata hobiõmblejatest ja käsitöö õpetajatest eraldi moodustatud valimile.

Esmaste tööjuhendite läbitöötamisel käsitöö tunde läbi viies sain kohe lisada täiendused ja parandused, sest palusin kasutada neid iseseisvalt ning küsida minult abi ainult vajaduse korral. Õpilastelt küsisin hinnanguid sisulise ja keelelise arusaadavuse, kujunduse, ea- ja jõukohasuse ning huvi ja motivatsiooni kohta.

Tööjuhendite komplekti saab kasutada nii olemasolevas järjekorras, kui ka eraldi, andmaks valikuvõimalusi. Õppematerjali võib vaja minna III kooliastme tehnoloogia tundides, tegevustes erivajadustega lastega, projektõppe raames, loovtöös või 9. klassi käsitöö tunni lõputöö teostamise, hobitegevuse harrastamisel. Õpilaste tagasiside oli üldjuhul positiivne. Vaatleja pilguga tunde läbi viies saan kinnitada küllalt kõrget motiveeritust. Eelkõige meeldis neile kujundus, mis ei olnud traditsiooniliselt valgel taustal.

Õpetajad ja õmblemishuvilised täiskasvanud õppijad said hinnata tööjuhendeid juba komplektis koondatuna töövihikusse. Õpetajatest eksperdid kiitsid heaks, et tööjuhendid on käsitsi õmblemiseks ning nõuavad vähe spetsiaalseid vahendeid. Illustratiivset pildimaterjali hinnati piisavaks, kuid kaheldi natuke kujunduses, mis mõjuvat väsitavalt. Tasakaalustuseks on võimalikult vähe õpetavat teksti. Positiivselt toodi välja sobivust iseseisvaks tööks ning erinevaid raskusastmeid. Hobiõmblejate tagasisidest tuli välja, et just kujundus ja üldmulje on inspireeriv. Uudse ja meeldiva üllatusena mainiti ära ka muuseumidest pärit tekkide näited. Soovitusi arvestades lisasin juurde kangaste mustrite näiteid ning geomeetriliste kujundite

šabloonid. Kujunduse jätsin siiski endise, sest enamiku arvates oli see atraktiivne ning A4 formaadis on pildid töö etappidega hästi nähtavad. Ekspertide tagasisidest ilmnas, et juhendite kogum raamatuna on isikupärane ja „autori nägu“ .

Kokkuvõtvalt saan väita, et magistritöö jaoks koostatud õppematerjalide komplekt sai ekspertidelt üldjuhul positiivse tagasiside ja peale parandusi ning täiendusi loen hetkeseisuga tööd enda jaoks õnnestunuks. Paraku koostamise käigus leidsin palju materjale, mida oleks veel huvitav töödelda, kuid reeglina on need inglisekeelsed ning eeldavad pikka ja rasket tõlkimisprotsessi. Praeguse seisuga ei tahaks ma oma panust lõplikuks lugeda, sest sain inspiratsiooni teemaga edasi tegelemiseks ning soovin koostada täiendavat materjali edaspidi.

Tundide läbiviimise praktilisest seisukohast leian, et efektiivsem ja käepärasem on kasutada lamineeritud töölehti ja näidiseid. Õpetamise seisukohalt mugav meetodiline vahend on erinevates etappides lapitehnika detailid. Mul endal on need osaliselt olemas ning täiustan pidevalt. Usun, et teema väärib edasi arendamist, sest eestikeelset materjali, kus kajastataks trükikangaste levikut, disaini ja kasutamist, pole kuigi palju. Leian, et suur abi on sellisest materjalist olla ka rahvarõivaste valmistajatel ja tekstiilikäsitöölistel, ja seda mitte ainult lapitehnika seisukohast.

Uurimustöö tulemuste põhjal saab väita, et koostatud õppevahend sobib kasutada abimaterjalina III kooliastme käsitöö tundides, eriti arvestades uuest õppeaastast soovitatavaid segarühmi. Suuremat kasutust loodan siiski hobiõmblejatelt ja käsitööringides osalejatelt, pakkudes loovat ajaveetmise võimalust.

Täna kõiki, kes aitasid mind magistritöö tegemisel, toetasid ning võimaldasid minu õpinguid. Olen tänulik valimi ekspertidest kolleegidele ja lapitöö huvilistele ning õpilastele, kes suhtusid vastutustundlikult ja toetavalt minu tööjuhendite katsetamise ja hindamisse. Eriti tänan oma juhendajaid, kes aitasid järjel püsida ja andisid alati konstruktiivset tagasisidet.

SUMMARY

Preparation of the Workbook of patchwork Techniques for III School levels and hobby learning for adults

The aim of the master's thesis is to prepare for third-grade elementary school students and adults a workbook with instructions for teaching patchwork . Patchwork and quilts have had a semiotically different meaning both in Europe and Estonia. The workbook could be prepared, not only separate work instructions, but also reflect different techniques with a historical background and corresponding illustrations and pattern samples. When preparing the work instructions, it was relied on the national curriculum and followed the principle that the teaching material was understandable, affordable and motivated for the students. The workbook would certainly provide an opportunity to develop functional reading skills and is intended for learning hand sewing. It would also support the illumination of textile history and would be integrated with the history of the print design.

The research and study material is based on two aspects:

1. to reflect the change of textile design over times and the development and use of patchwork through the historical and semiotic perspective. It has had a minor place in our cultural heritage, but it is highly valued in Europe and has become a popular hobby today. The purpose and reason of the workbook is to open up a deeper understanding of traditional techniques and design of this textilecraft.

2. to prepare technological instructions referring and to introduce the cultural-historical background of the sample.

In the course of the action research, a collection of educational materials has been prepared and they are based on them. The lessons for students and adults in hobby education have been performed.

Evaluation and feedback were done by experts, colleagues and students who had studied to improve and correct the work instructions.

Keywords: work instructions, patchwork techniques, crafts of III school level, hand sewing, history of patchwork techniques

Kasutatud materjalid ja kirjandus

- Artla, T.** 2007. Aktiivõpe avatud õpetamissüsteemis. Soobik, M. ja Ojaste, A. (toim). Töö- ja kodundusõpetus koolis. Abiks õpetajale. Riiklik eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinn. Argo Kirjastus.
- Audin, H.** 2013. Patchwork and Quilting in Britain. Shire Publications.
- Brackman, B.** 1989. A guide identifying and dating antique quilts. EPM Publikation, inc.
- Brackman, B.** 2004. Americas printed Fabrics 1770- 1890. C&T Publishing.
- Brackman, B.** 2008. Making History. Quilts & Fabrics from 1890-1970. C&T Publishing.
- Cliff, S.** 2008. Style and Decoration. London Thames and Hudson.
- Colourful life. Kaffe's Biography. <https://www.kaffefassett.com/about/>
- Druses, I.** 2017. Quilts made by men at war to go on display. <http://www.thehistoryblog.com/archives/48030>
- Daley, J.** 2017. The Centuries-Old Tradition of Military Quilting Is Getting Its First Exhibition in the U.S. Smithsonian Magazine. <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/quilts-made-soldiers-go-display-first-time-180964215/>
- Eddy, C.** 2005. Quilted planet. New York: Clarkson Potter/ Publishers.
- Gillespie, S.** 2010. Quilts around the World. Minneapolis: Voyageur Press.
- Guerrier, K.** 2002. Lapitöö ja teppimistehnikate entsüklopeedia. Sinisukk.
- Hansen, T. I., & Gissel, S. T.** 2017. Quality of learning Materials. *IARTEM e-Journal*, 9 (1), 122-141.
- Hein, A; Kiviloo, L.; Linnas, A.; Malmstein, K.** 1997. Käsitöö 9. klassile. Tallinn Valgus.
- Hein, A; Kiviloo, L.; Linnas, A.; Malmstein, K.** 1998. Käsitöövihik 9. klassile. Tallinn. Valgus.
- Kourdumehed, pitskleidid ja meremiinid – mitmepalgeline Naissaar. 2013. Rannarahva Muuseum.
- Hutchinson, T., Torres, E.** 1994. The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48, 4.
- Kreem, A.** 1992. Lapitarkust. AS Velle.
- Krull, E.** 2018. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Knecht, P., & Najvarová, V.** (2010). How do students rate textbooks? A review of research and ongoing challenges for textbook research and textbook production. *Journal of Educational Media, Memory, and Society*, 2 (1), 1-16.
- Laansalu, L.** 2013 *Lapitekid ja –vaibad Eesti Rahva Muuseumi kogudes: areng ja muutused kuni 1940.aastani*. TÜ VKA seminaritöö.
- Laansalu, L.** 2014 *Trükitud sitsikangas kui moekaup 1850-1920 ja selle kasutus lapitekkides*. TÜ VKA bakalaureusetöö.
- Long, B.** 2005. *The Quilters Guild Collection*. Devon: Newton Abbot David & Charles.
- Löfström, E.** 2011 *Tegevusuuringu käsiraamat*. Archimedes.
- Lotman, J.** 1999. *Semiosfäär*. Tallinn Vagabund.
- Marsh, G.** 2008. *19th Century Embroidery Techniques*. East - Sussex: Guild of Master Craftsmen Publications Ltd.
- Nenadic, S; Tuckett, S.** 2013 *Coloring the Nation. The Turkey red printed cotton Industry in Scotland c. 1840-1940*. National Museums Scotland.
- Okupatsioonide muuseum.** 2018. Mees, kes muutis surma lapiteki iluks.
https://kultuur.postimees.ee/4492565/mees-kes-muutis-surma-lapiteki-iluks?_ga=2.58846510.288177603.1527403317-1848600640.1514903875
- Oro, E.; Saarso, G.- A.** 2004. *Lapitööd*. Avita.
- Pink, A.** 2003. *Õmblemine*. Saara kirjastus.
- Prichard, S.** 2010. *Quilts 1700-2010 Hidden Historis, Untold Stories*. South Kensington London: V&A Publishing.
- Põhikooli riiklik õppekava**, lisa 7 (2011). T I, 06.01.2011, 1.
https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/1140/1201/1001/VV1_lisa7.pdf
- Põhikooli riiklik õppekava** lisa 7, (2023). RT I, 06.01.2011/2023, 1.
https://oppekava.ee/wpcontent/uploads/2023/02/pohikool_lisa7_tehnoloogia.pdf
- RT I, 29.03.2016, 1.** *Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti.* <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>
- Seward, L.** 2009. *Patchwork, Quilting and Applique*. Mitchell Beazley.
- The Quilters Guild Collection.** <https://www.quiltmuseum.org.uk/collections/>
- Trestain, E. J.** 2012. *Dating Fabrics. A color guide 1800- 1960*. American Quilter`s Society.
- Tuubel, V.** 2011. *Lapitöö Eesti rahvakunstis ja ERM-i hoidlates*. Suuline ettekanne Käsitöoliidu lapitehnika konverentsil Põltsamaal.
- Vunder, E.** 2008. *Rahvakunst, Eesti rahvakultuur*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Wettre, A.** 1995. *Old Swedish Quilts*. Colorado: Interweave Press.

Lisa 1. Levinumad ja tuntumad lapitehnikad

Aplikatsioon- suuremuustrilistest kangastest välja lõigatud lilled, liblikad või linnukesed aplitseeritud alusriidele ning kombineeritud muude lapitehnika variantidega.

Baltimore tähed- erinevad kombinatsioonid rombidest, mis kokku moodustavad kuusnurkse tähe.

Bargello- ribadest kokku õmmeldud kangas on ristipidi uuesti ribadeks lõigatud ja nihkes kokku õmmeldud. Saadakse “liikuv” pind.

Beebiplokk- kolme rombi kokku õmblemisel saadav kuusnurk. Õige värvilahendusega saab ruumilist illusiooni tekitada.

Hullutehnika- korrapäratutest ja erinevatest kangastest pööratud äärtega alusriidele õmmeldud motiiv.

Inglise lapitöö- geomeetrilistest kujunditest šablooni ümber käsitsi õmmeldud tehnika.

Kiirkolmnurgad- vastamisi asetatud kangastest eelnevalt joonitud ja läbiõmblemise teel saavad kiirmeetod kahevärviliste detailide jaoks.

Miniatuur- väike lapitehnikas pilt, mis on õmmeldud tillukestest riidetükkidest.

Ribadest plokid- erinevate kangasteste ribadest kokkuõmmeldud ja triigitud pind, millest lõigatakse välja vajaliku suuruse ja kujuga detaile.

Ruudud- lihtsatest ruutudest moodustatud erinevad kombinatsioonid.

Rombid ehk teemantid- rombide erinevate kokku ladumiste tulemusel tekkiv mosaiikpind.

Merekarp- kaarega motiiv, mida paigutatakse üksteise peale ja kõrvale nihkes.

Palkmaja- ridamisi keskel oleva ruudu ümber süsteemselt paigutatud riideribad.

Katedraali aken- voltimise ja tagasi murdmise teel saavutatav kahepoolne muster, kus käsitsi pistetega kinnitatakse voldi ääri ümber ploki keskpaiga.

Täheplokk- kaheksast rombist moodustatakse täht ja ülejäänud pinna täiteks on ruudud ja kolmnurgad.

Vanaema lilleaed- inglise lapitöö, kus moodustub kuusnurksetest motiividest kärjemuster.

Lisa 2. Küsitlusleht õpilastele:

Palun anna hinnang tööjuhendit allolevate kriteeriumite järgi!

	5	4	3	2	1
Ülesanne on arusaadav					Ülesanne ei ole arusaadav
Jõukohane					Ei ole jõukohane
Huvitav					Ei ole huvitav
Kujundus meeldib					Kujundus ei meeldi
Motiveeriv					Ei motiveeri
Kas kasutaksid edaspidi tööõp. tunnis?					Ei kasutaks

Lisa 3. Ekspertide tagasiside küsimustik- käsitöö õpetajad

1. Kui kaua olete töötanud käsitöö ja kodunduse õpetajana?
2. Kas III kooliastme käsitöö tundide raames on õpitud lapitehnikat? Milliseid?
3. Kui palju kasutate käsitöötundides tööjuhendeid?
4. Kas antud tööjuhendid võiksid motiveerida õpilast lapitehnika õppimisel?
5. Kuidas hindate idee jõukohasust sihtrühmale?
6. Kuidas hindate tööjuhendi sõnastuse arusaadavust õpilasest lähtuvalt?
7. Kui loogiline on tööjuhendi ülesehitus, mida muudaksite?
8. Kuidas hindate jooniste/fotode piisavust tööjuhendis?
9. Kuidas hindate tööjuhendite formaadi sobivust ja kujundust?
10. Kas Teie hinnangul saaks õpilane täiesti iseseisvalt tööjuhendit kasutada? (nt. distantsõpe)
11. Kas saite töövihikust infot, mida enne ei teadnud?
12. Mida peate koostatud õppematerjali tugevusteks?
13. Mida peate koostatud õppematerjali puudusteks?
15. Kas kasutaksite antud õppematerjali oma tundides?
16. Kas soovitaksite teistele käsitöö õpetajatele?
17. Muud tähelepanekud, ettepanekud ja arvamused

Lisa 4. Hobiõmblejate tagasiside küsimustik

1. Kui kaua olete lapitehnika vastu huvi tundnud?
2. Kas olete sellega ka tegelenud ja harrastanud?
3. Kas kasutate lapitehnika õmblemisel tööjuhendeid?
4. Kas antud tööjuhendid võiksid motiveerida lapitehnika õppimisel?
5. Kuidas hindate tööjuhendi sõnastuse arusaadavust endast lähtuvalt?
6. Kui loogiline on tööjuhendi ülesehitus, mida muudaksite?
7. Kuidas hindate jooniste/fotode piisavust tööjuhendis?
8. Kuidas hindate tööjuhendite formaadi sobivust ja kujundust?
9. Kas saite töövihikust infot, mida enne ei teadnud?
10. Mida peate koostatud õppematerjali tugevusteks?
11. Mida peate koostatud õppematerjali puudusteks?
12. Kas soovitaksite teistele käsitöö ja õmblemishuvilistele?
13. Muud tähelepanekud, ettepanekud ja arvamused

Lisa 5. Tegevusuuringust teavitamise leht lapsevanematele

Lugupeetud lapsevanem!

Neljapäeval, 9. mail, on tehnoloogiaõpetus ja käsitöö tund tütarlastel ja noormeestel koos. Sellega seoses palun luba ja nõusolekut, et selle tunni ajal viia läbi oma magistriõpingute raames tegevusuuringut. See aitab selgitada välja kas ja kuidas täidavad minu loodud töölehed oma eesmärgi. Uuringus osalemine on anonüümne ja vabatahtlik. Kogutud andmed ja märkmed on konfidentsiaalsed ning mõeldud ainult minu magistritöö uuringu eesmärgiks ja tulemuste järelduseks. Kooli juhtkond on tunni sisust teadlik.

Osalemisest keeldumise kohta ootan Teie tagasisidet.

Liina Laansalu

Mustvee Kool

käsitöö- ja kunstiõpetaja

liinalaansalu@yahoo.com

Lisa 6. Lapitehnika töövihik III kooliastmele ja täiskasvanute hobiõppeks

Link töövihikule: <https://lingid.ee/TeXqJ>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liina Laansalu (sünd. 03.08.1971)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Lapitehnika töövihiku koostamine III kooliastmele ning täiskasvanute hobiõppeks

mille juhendajad on Maret Lehis (MA) ja
Ave Matsin TÜ VKA rahvusliku tekstiili lektor (MA)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Liina Laansalu
18.05.2024